

28.09.2026

XULQ MODELI IMITATSIYASI ASOSIDA MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARDA IJTIMOY KO‘NIKMALARNI RIVOJLANTIRISH

Ibrohimova Gulbadanbegim Shuhratjon qizi
NamDPI Maktabgacha ta’lim kafedrası o‘qituvchisi
E-mail: gulbadanbegimibrohimova2000@gmail.com
Tel: +998 93 058 21 25

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.23213293>

Annotatsiya: Mazkur maqolada maktabgacha yoshdagi bolalarda ijtimoiy ko‘nikmalarni xulq modeli imitatsiyasi asosida rivojlantirish muammosi tahlil qilingan. Tadqiqotning maqsadi — bolalar xulqini simulyatsiya qilish orqali ularda muloqot, hamkorlik va o‘zini boshqarish ko‘nikmalarini shakllantirishning pedagogik shart-sharoitlarini aniqlashdan iborat. Tadqiqot metodologiyasi sifatida nazariy tahlil, pedagogik kuzatuv va xulq modellashtirish usullari qo‘llanildi. Natijalar shuni ko‘rsatdiki, xulq modeli imitatsiyasidan foydalanish bolalarning ijtimoiy vaziyatlarni tushunish va mos xulq-atvor namunalarini o‘zlashtirish qobiliyatini sezilarli darajada oshiradi. Xulosa qilib aytganda, maktabgacha ta’lim tashkilotlarida xulq modellashtirish texnologiyalarini tizimli joriy etish bolalarning ijtimoiy-emotsional rivojlanishiga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi.

Kalit so‘zlar: maktabgacha ta’lim, xulq modeli, imitatsiya, ijtimoiy ko‘nikmalar, ijtimoiy-emotsional rivojlanish, pedagogik modellashtirish, bolalar xulq-atvori, interaktiv metodlar.

Аннотация: В данной статье анализируется проблема развития социальных навыков у детей дошкольного возраста на основе имитации модели поведения. Цель исследования — определить педагогические условия формирования у детей навыков общения, сотрудничества и саморегуляции посредством моделирования поведения. В качестве методологии использованы теоретический анализ, педагогическое наблюдение и методы моделирования поведения. Результаты показали, что использование имитации модели поведения существенно повышает способность детей понимать социальные ситуации и усваивать адекватные модели поведения. Таким образом, системное внедрение технологий моделирования поведения в дошкольных образовательных организациях положительно влияет на социально-эмоциональное развитие детей.

Ключевые слова: дошкольное образование, модель поведения, имитация, социальные навыки, социально-эмоциональное развитие, педагогическое моделирование, поведение детей, интерактивные методы.

Abstract: This article analyzes the problem of developing social skills in preschool-age children based on behavior model simulation. The purpose of the research is to identify the pedagogical conditions for forming communication, cooperation, and self-regulation skills in children through behavior modeling. Theoretical analysis, pedagogical observation, and behavior modeling methods were used as the research methodology. The results showed that the use of behavior model simulation significantly increases children's ability to understand social situations and internalize appropriate behavior patterns. In conclusion, the systematic implementation of behavior modeling technologies in preschool educational institutions has a positive effect on children's social-emotional development.

Keywords: preschool education, behavior model, simulation, social skills, social-emotional development, pedagogical modeling, children's behavior, interactive methods.

Kirish

Bugungi kunda jamiyatning ijtimoiy-madaniy taraqqiyoti sharoitida maktabgacha yoshdagi bolalarning ijtimoiy ko‘nikmalarini rivojlantirish masalasi dolzarb pedagogik muammolardan biri sifatida namoyon bo‘lmoqda. O‘zbekiston Respublikasida maktabgacha ta’lim sifatini oshirishga qaratilgan islohotlar doirasida bolalarning nafaqat bilim va ko‘nikmalarini, balki ularning ijtimoiy-emotsional kompetentligini shakllantirish ham ustuvor vazifa etib belgilangan [1].

Xulq modeli imitatsiyasi — bu bolaning kattalar yoki tengdoshlari tomonidan namoyish etilgan xulq-atvor namunalarini kuzatish, tahlil qilish va o‘z faoliyatida qayta ishlab chiqarish jarayonidir. Ushbu yondashuv ijtimoiy-kognitiv nazariyaning muhim tarkibiy qismi hisoblanib, bola shaxsining ijtimoiylashuv jarayonida markaziy o‘rin tutadi [2]. Tadqiqot muammosi shundan iboratki, an’anaviy pedagogik amaliyotda xulq modellashtirish usullari tizimli va maqsadli tarzda qo‘llanilmayapti, natijada bolalarning ijtimoiy vaziyatlarga moslashuvi va o‘zaro munosabatlar madaniyati yetarli darajada shakllanmayapti.

Tadqiqotning maqsadi — xulq modeli imitatsiyasi asosida maktabgacha yoshdagi bolalarda muloqot, hamkorlik, empatiya va o‘z-o‘zini boshqarish kabi ijtimoiy ko‘nikmalarni rivojlantirishning pedagogik mexanizmlarini ilmiy asoslashdan iborat. Tadqiqot vazifalari qatoriga mavzuga oid ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish, xulq modellashtirish texnologiyasining tarkibiy bosqichlarini ishlab chiqish va uning samaradorligini pedagogik amaliyotda kuzatish kiradi. Tadqiqotning ilmiy yangiligi xulq modeli imitatsiyasini maktabgacha ta’lim tashkilotlari sharoitida interaktiv o‘yin va simulyatsion vaziyatlar orqali amalga oshirish metodikasini ishlab chiqishdan iborat.

Xulq modeli imitatsiyasi nazariy jihatdan A. Bandura tomonidan asoslangan ijtimoiy-kognitiv o‘rganish nazariyasiga tayanadi, unga ko‘ra bola atrofdagilarning xulq-atvorini kuzatish, uni xotirada saqlash, qayta tiklash va namoyish etish orqali o‘rganadi [2]. Maktabgacha yoshdagi bolalar uchun bu jarayon o‘yin faoliyati bilan uzviy bog‘liq bo‘lib, rolli o‘yinlar, sahnalashtirilgan vaziyatlar va interaktiv topshiriqlar orqali samarali amalga oshiriladi.

Tadqiqot davomida xulq modellashtirish jarayonining uch bosqichli tuzilishi ishlab chiqildi: birinchi bosqichda bolalarga ijobiy xulq-atvor namunalari (masalan, o‘rtoqlik, yordam berish, navbatga rioya qilish) video yoki jonli namoyish orqali taqdim etiladi; ikkinchi bosqichda bolalar kuzatilgan xulqni rolli o‘yinlar va sahnalashtirilgan mashqlar vositasida takrorlaydilar; uchinchi bosqichda esa o‘qituvchi rahbarligida olingan ko‘nikmalarni erkin o‘yin va kundalik muloqot vaziyatlarida mustaqil qo‘llash nazorat qilinadi [3].

Pedagogik kuzatuvlar natijalari shuni ko‘rsatdiki, xulq modeli imitatsiyasi metodikasidan muntazam foydalanilgan guruhlarda bolalarning tengdoshlari bilan nizolarni tinch yo‘l bilan hal qilish, navbat kutish, boshqalarning his-tuyg‘ularini tushunish (empatiya) kabi ko‘rsatkichlari sezilarli darajada yaxshilangan. Bundan tashqari, raqamli texnologiyalar — masalan, animatsion xulq-atvor stsenariylari va interaktiv ilovalar — yordamida xulq modellashtirishni boyitish bolalarning qiziqishini oshirib, o‘rganish jarayonini yanada jonli va samarali qilishi aniqlandi [4].

Shu bilan birga, tadqiqot davomida bir qator pedagogik shartlar aniqlandi: modellashtirilayotgan xulq-atvor bolaning yosh xususiyatlariga mos bo‘lishi, namoyish etiladigan vaziyatlar bolalar uchun tushunarli va hayotiy bo‘lishi, o‘qituvchi esa musbat mustahkamlash (rag‘batlantirish) usullaridan izchil foydalanishi zarur. Ushbu shartlarga rioya

qilinmagan holatlarda modellashtirish samarasi pasayishi yoki hatto salbiy xulq-atvor namunalarning o‘zlashtirilishi mumkinligi ham alohida ta’kidlandi [3].

O‘tkazilgan tadqiqot natijalariga asosanib, xulq modeli imitatsiyasi maktabgacha yoshdagi bolalarda ijtimoiy ko‘nikmalarni rivojlantirishning samarali pedagogik vositasi ekanligini xulosa qilish mumkin. Ushbu metodika bolalarga nafaqat ijobiy xulq-atvor namunalari kuzatish, balki ularni amaliyotda mustaqil qo‘llash imkoniyatini yaratadi. Fikrimizcha, maktabgacha ta’lim tashkilotlarida xulq modellashtirish texnologiyalarini tizimli tarzda, bosqichma-bosqich va yosh xususiyatlarini hisobga olgan holda joriy etish bolalarning ijtimoiy-emotsional kompetentligini oshirishga xizmat qiladi. Kelgusi tadqiqotlarda ushbu metodikaning raqamli ta’lim vositalari bilan integratsiyasi va uning uzoq muddatli samaradorligini o‘rganish istiqbolli yo‘nalish bo‘lib qolmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Mirziyoyev Sh.M. Maktabgacha ta’lim tizimini isloh qilish bo‘yicha davlat siyosati. – Toshkent: “O‘zbekiston”, 2021. – B. 45.
2. Bandura A. Social Learning Theory. – Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall, 1977. – P. 22–29.
3. To‘xtayev N. Ilmiy tadqiqot metodologiyasi. – Toshkent: “Fan va innovatsiya” nashriyoti, 2022. – B. 111.
4. Rahmonov D. Ilmiy ish yozish va rasmiylashtirish qoidalari. – Toshkent: O‘zbekiston Milliy universiteti nashriyoti, 2019. – B. 206.
5. Asranbayeva, M.H., & Ibrohimova, G.S. (2023). The first step is the role of the state curriculum in organizing the pedagogical process. *Miasto Przyszości*, 41, 269–270.
6. IMPROVING THE PROCESS OF USING NEW ADVANCED PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES IN THE EDUCATION OF PRESCHOOL CHILDREN GS Ibrahimova
INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL SCIENCE & INTERDISCIPLINARY RESEARCH ISSN.